

VOIKO
OIKEUSASIAMIES
AUTTAA?

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Mitä oikeusasiamies tekee?

Oikeusasiamies valvoo, että viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Lisäksi hän valvoo muita julkista tehtävää hoitavia. Oikeusasiamies seuraa erityisesti, että hyvä hallinto sekä perus- ja ihmisoi-
keudet toteutuvat.

Oikeusasiamiehen ohella valvon-
nasta vastaa kaksi apulaisoikeusasia-
miestä. He toimivat itsenäisesti ja sa-
moin valtuuksin kuin oikeusasiamies.

Eduskunta valitsee oi-
keusasiamiehen ja apulais-
oikeusasiamiehet neljäksi
vuodeksi kerrallaan. Oi-
keusasiamies valitsee apu-
laisoikeusasiamiehille sijai-
sen. Oikeusasiamies antaa
eduskunnalle vuosittain
kertomuksen toiminnas-
taan.

*Kuvassa laillisuusvalvojat,
(vas.) apulaisoikeusasiamies
Maija Sakslin, apulaisoikeus-
asiamies Pasi Pölönen ja
eduskunnan oikeusasiamies
Petri Jääskeläinen.*

Miten oikeusasiamies toimii?

Oikeusasiamies tutkii hänelle tulevia
kanteluita. Hän voi myös omasta
aloitteestaan tutkia havaitsemaansa
epäkohtaa.

Oikeusasiamies tekee tarkastuksia
suljettuihin laitoksiin, varuskuntiin ja
virastoihin. Tarkastusten yhteydessä
laitosten asukkaat, varusmiehet ja hen-
kilökunta voivat keskustella luottamuk-
sellisesti oikeusasiamiehen kanssa.

VOIKO OIKEUSASIAMIES AUTTAA?

Oikeusasiamiehen puoleen voi kääntyä, kun epäilee, että viranomainen tai virkamies ei ole noudattanut lakia tai täyttänyt velvollisuuksiaan tai että perus- ja ihmisoikeudet eivät ole toteutuneet asianmukaisesti.

Kuka voi kannella?

Oikeusasiamiehelle voi kannella kuka hyvänsä. Kantelun voi tehdä itseään koskevasta asiasta tai viranomaisen menettelystä yleisesti. Jos kantelee toisen puolesta, on syytä liittää mukaan valtakirja.

Kenestä voi kannella?

Oikeusasiamiehelle voi kannella viranomaisista, virkamiehistä ja muista, jotka hoitavat julkista tehtävää.

Ennen kantelun tekemistä kannattaa monissa tapauksissa ottaa yhteyttä suoraan siihen viranomaiseen, jonka menettelyä pitää lainvastaisena. Ongelma voi ratketa nopeasti jo näin.

Viranomaisia ovat esimerkiksi

- valtion virastot ja laitokset
- kuntien virastot ja laitokset sekä luottamuselimet
- tuomioistuimet

Virkamiehiä ovat esimerkiksi

- poliisit
- ulosottomiehet
- sosiaalityöntekijät
- terveyskeskuslääkärit
- kunnanjohtajat
- peruskoulunopettajat
- rakennustarkastajat
- tuomarit

Muita julkista tehtävää hoitavia ovat esimerkiksi

- työttömyyskassat ja vakuutuslaitokset, jotka hoitavat lakisääteisiä korvauksia, tukia ja eläkkeitä
- yksityiset, joilta kunnat ostavat sosiaali- ja terveyspalveluita, kuten lastenkodit ja vanhainkodit

Oikeusasiamiehen valvontaan eivät kuulu

- eduskunta lainsäätäjänä ja kansanedustajat
- valtioneuvoston oikeuskansleri
- ulkomaan viranomaiset
- kansainväliset järjestöt
- aatteelliset yhdistykset
- pankit ja muut yritykset
- asunto-osakeyhtiöt
- yksityiset ammatinharjoittajat, kuten asianajajat tai yksityislääkärit
- yksityishenkilöt

Mistä voi kannella?

Kantelun voi tehdä lainvastaisesta menettelystä.

Lainvastaista on esimerkiksi

- toimivallan ylitys tai harkintavallan väärinkäyttö
- viivästys asian käsittelyssä, päätöksen puutteellinen perustelu, huolimattomuus, neuvonnan puute, epäasianmukainen käyttäytyminen tai muu hyvän hallinnon vastainen menettely
- perus- ja ihmisoikeuksien loukkaukset

Oikeusasiamies ei tutki

- nimetöntä kantelua
- kantelua, joka koskee yli kaksi vuotta vanhaa asiaa, ellei tutkimiseen ole erityisiä syitä
- asiaa, joka on parhaillaan tuomioistuimen tai muun viranomaisen käsiteltävänä
- asiaa, jossa on muutoksenhaku kesken tai johon voi vielä hakea muutosta
- asiaa, joka ei kuulu oikeusasiamiehen toimivaltaan

Miten kantelu tutkitaan?

Oikeusasiamies tutkii kantelun, jos on aihetta epäillä, että viranomainen on toiminut lainvastaisesti tai laiminlyönyt velvollisuutensa tai jos oikeusasiamies katsoo siihen olevan aihetta muusta syystä.

Oikeusasiamies ryhtyy kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta. Hän arvioi asiaa lain noudattamisen, oikeusturvan sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta.

Kantelua tutkiessaan oikeusasiamies kuulee kantelun kohdetta sekä pyytää selvityksiä ja lausuntoja viranomaisilta. Hän voi myös määrätä kansliansa tarkastajat tekemään tutkimuksia asiassa. Tarvittaessa oikeusasiamies voi pyytää poliisia tekemään tutkinnan.

Kantelijan nimi tulee kantelun kohteena olevan tietoon, kun tälle varataan tilaisuus kertoa oma näkemyksensä asiasta.

Kantelut ovat yleensä julkisia. Salassa pidettäviä ovat lain mukaan esimerkiksi kantelijan terveydentilaa tai sosiaalietuuksia koskevat tiedot.

Oikeusasiamies voi siirtää kantelun käsittelyn toimivaltaiselle viranomaiselle. Siirrosta ilmoitetaan kantelijalle.

Mitä kantelusta seuraa?

Kantelun seuraukset riippuvat siitä, mitä oikeusasiamiehen tutkimuksissa tulee ilmi.

Oikeusasiamies voi

- nostaa syytteen, jos kyse on rikoksesta
- antaa huomautuksen, jos on kyse lainvastaisesta menettelystä tai velvollisuuden laiminlyönnistä
- saattaa viranomaisen tietoon käsityksensä lainmukaisesta menettelystä
- kiinnittää viranomaisen huomiota hyvän hallinnon vaatimuksiin tai näkökohtiin, jotka edistävät perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista
- tehdä viranomaiselle esityksen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi tai hyvittämiseksi
- kiinnittää ministeriön huomiota puutteisiin, joita hän on havainnut säännöksissä tai määräyksissä, ja tehdä esityksiä puutteiden poistamiseksi

Oikeusasiamies ei voi

- muuttaa viranomaisten ratkaisuja
- kumota tuomioistuimen päätöstä tai puuttua todistelun tai oikeuskysymysten arviointiin
- puuttua siihen, miten viranomainen on käyttänyt sille kuuluvaa harkintavaltaa, mikäli sitä ei ole ylitetty tai käytetty väärin
- määrätä maksettavaksi vahingonkorvauksia
- antaa lainopillisia tai asianajollisia neuvoja

KUINKA KANTELU TEHDÄÄN?

Kantelun voi tehdä kirjoittamalla oikeusasiamiehelle vapaamuotoisesti tai kantelulomakkeella.

Lomake on tämän esitteen liitteenä ja sähköisenä oikeusasiamiehen verkkosivuilla www.oikeusasiamies.fi.

Kantelun tekemisestä voi keskustella etukäteen oikeusasiamiehen kanslian virkamiesten kanssa. Heidät tavoittaa eduskunnan vaihteen kautta puh. 09 4321.

Kantelu tulee tehdä kotimaisilla kielillä tai tarvittaessa englanniksi.

Kantelussa on mainittava

- kenen tai minkä viranomaisen menettelyä arvostelee
- mitä menettelyä tai päätöstä pitää lainvastaisena
- miksi pitää menettelyä tai päätöstä lainvastaisena tai virheellisenä
- onko asia vireillä tuomioistuimessa tai muualla

Kantelusta tulee käydä ilmi kantelijan nimi ja osoite sekä mielellään puhelinnumero ja sähköpostiosoite. Nimetöntä kantelua ei tutkita.

Kantelun liitteet ja lähetys

Kanteluun on hyvä liittää kopiot asiaa valaisevista päätöksistä ja muista asiakirjoista. Kantelun voi lähettää oikeusasiamiehelle postitse, faksitse tai sähköpostitse. Kantelija saa ilmoituksen, kun kantelu on vastaanotettu.

Kantelun tutkiminen on maksutonta. Kantelun käsittelyaika vaihtelee, mutta kaikki asiat pyritään ratkaistaan alle vuodessa.

Päätös kanteluun

Oikeusasiamiehen ratkaisu lähetetään aina kantelijalle. Samalla kantelijalle palautetaan muut kuin sähköpostissa tulleet kantelun liitteet.

Oikeusasiamiehen ratkaisu voidaan julkaista oikeusasiamiehen verkkosivuilla ja siitä voidaan tiedottaa myös tiedotusvälineille. Kantelijan nimeä ei julkaista eikä salassa pidettäviä tietoja paljasteta.

OLETTEKO KANNELLUT TAI VALITTANUT ASIASTA
JO MUULLE VIRANOMAISELLE? *

☐

KYLLÄ

☐

EN

MILLE VIRANOMAISSELLE?

MILLOIN?

ONKO ASIA JO RATKAISTU? *

☐

KYLLÄ

☐

EI

PÄIVÄYS *

ALLEKIRJOITUS *

Jos kantelu koskee viranomaisen päätöstä, liittääkö mielellään kanteluunne tuo päätös tai kopio siitä. Liitteet voitte lähettää sähköpostina osoitteella oikeusasiamies@eduskunta.fi tai postitse osoitteella Oikeusasiamiehen kanslia, 00102 Eduskunta. Jos lähettätte aineistoa, joka sisältää salassa pidettäviä tai muuten arkaluonteisia asioita, käyttekää suojattua yhteyttä: <https://turvaposti.eduskunta.fi>. Vastaaanottajaksi: oikeusasiamies@eduskunta.fi.

.....

KENEN / KEIDEN MENETTELYÄ ARVOSTELETTE? *

.....

MITÄ TAPAHTUI?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

KÄÄNNÄ

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

KANTELU EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHELLE

Täytäkää kaikki tähdellä (*) merkityt kohdat ja perustelkaa, miksi pidätte menettelyä lainvastaisena tai virheellisenä. Tarvittaessa voitte jatkaa erillisellä paperilla. Voitte liittää kanteluun myös päätökset ja asiakirjat, jotka tukevat kantelua. Liitteet palautetaan myöhemmin.

SUKUNIMI *	ETUNIMI *
OSOITE *	
POSTINUMERO *	POSTITOIMIPAIKKA *
PUHELIN PÄIVISIN	FAKSI
SÄHKÖPOSTI	
VIRANOMAINEN TAI MUU JUUKISTA TEHTÄVÄÄ *	
HOITAVA TAHO, JONKA TOIMINTAA ARVOSTELETTE *	

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

MISSÄ JA MILLOIN?

.....

MUUTA?

.....

.....

.....

MIKSI MENETTELY ON MIELESTÄNNE LAINVASTAINEN? *

.....

MITÄ OVAT PERUS- JA IHMISOIKEUDET?

Oikeusasiamies arvioi kanteluita myös ihmisten oikeuksien ja hyvän hallinnon toteutumisen näkökulmasta.

Perusoikeuksilla tarkoitetaan yksilölle Suomen perustuslaissa turvattuja oikeuksia, jotka ilmaisevat yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttyjä perusarvoja.

Perusoikeudet turvaavat yksilön vapautta julkisen vallan puuttumisilta. Tällaisia ns. vapausoikeuksia ovat muun muassa oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen samoin kuin liikkumisvapaus, yksityiselämän suoja, sananvapaus, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus sekä omaisuuden suoja.

Perusoikeuksiin kuuluvat myös taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet. Tällaisia ovat esimerkiksi oikeus työhön, sosiaaliturvaan ja opetukseen.

Lisäksi perustuslaki suojaa yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, vaali- ja osallistumisoikeuksia, kielellisiä oikeuksia, ympäristöä sekä oikeusturvaa.

Euroopan unionin perusoikeuskirjassa turvatut perusoikeudet velvoittavat jäsenmaiden viranomaisia niiden soveltaessa unionin lainsäädäntöä.

Ihmisoikeudet ovat kaikille kuuluvia perustavanlaatuisia oikeuksia, jotka on kirjattu kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Suomi on sitoutunut turvaamaan nämä oikeudet kaikille.

Ihmisoikeuksilla pyritään mahdollistamaan ihmisarvon mukainen elämä.

Kansalliset perusoikeudet, Euroopan unionin perusoikeudet ja kansainväliset ihmisoikeudet muodostavat Suomessa toisiaan täydentävän oikeudellisen suojajärjestelmän.

Julkisella vallalla on velvoite turvata ja edistää näiden oikeuksien toteutumista.

MITÄ ON HYVÄ HALLINTO?

Hyvä hallinto on perusoikeus. Hyvällä hallinnolla tarkoitetaan keskeisesti sitä, että jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä viranomaisessa tai tuomioistuimessa.

Hyvää hallintoa on esimerkiksi se, että

- asiallisiin tiedusteluihin vastataan
- asiakasta kuullaan häntä koskevassa asiassa
- päätökset perustellaan riittävästi
- kielelliset oikeudet otetaan huomioon

Myös puolueettomuus, huolellisuus ja asianmukainen käytös kuuluvat hyvään hallintoon.

Hallintolaissa ja muissa laeissa säädetään tarkemmin hyvän hallinnon vaatimuksista.

OIKEUSASIAMIEHEN ERITYISTEHTÄVIÄ

Kidutuksen vastainen kansallinen valvontaelin

Eduskunnan oikeusasiamiehestä tuli 7.11.2014 Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT, Optional Protocol to the Convention against Torture) mukainen kansallinen valvontaelin (NPM, National Preventive Mechanism).

Valvontaelimen tehtävänä on ennalta ehkäistä kidutusta ja muuta kiellettyä kohtelua tekemällä säännöllisiä tarkastuksia paikkoihin, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä.

Valvontaelin antaa tarkastushavaintojensa perusteella ohjeita ja suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua. Lisäksi valvontaelin voi antaa ehdotuksia tai lausuntoja suunnitteilla olevasta lainsäädännöstä.

Tarkastuskäynnillä voidaan käyttää apuna ulkopuolisia asiantuntijoita, jotka voivat olla eri alojen asiantuntijoita, kuten terveydenhuollon ammattihenkilöitä tai kokemusasiantuntijoita.

Vammaisten henkilöiden oikeudet

Oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä toimii Ihmisoikeuskeskus, jolla on ihmisoikeusvaltuuskunta. Oikeusasiamies, Ihmisoikeuskeskus ja ihmisoikeusvaltuuskunta muodostavat yhdessä Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution.

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty yleissopimus (CRPD, Convention on the Rights of Persons with Disabilities) ja sen valinnainen pöytäkirja tulivat Suomessa voimaan 10.6.2016. Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution tehtävänä on edistää, suojella ja valvoa yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

Yleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisen henkilön ihmisarvon kunnioittamista.

Syrjintäkielto, esteettömyys ja saatavuus ovat yleissopimuksen johtavia periaatteita. Vammaisten henkilöiden oikeutta osallistua itseään kos-

kevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon korostetaan.

Sopimuksen toimeenpanon seurantaan on osallistettava vammaiset henkilöt ja heitä edustavat järjestöt. Tätä tehtävää varten Ihmisoikeuskeskuksen ihmisoikeusvaltuuskunnan alaisuuteen perustettiin pysyvä jaosto: vammaisten henkilöiden ihmisoikeuskomitea.

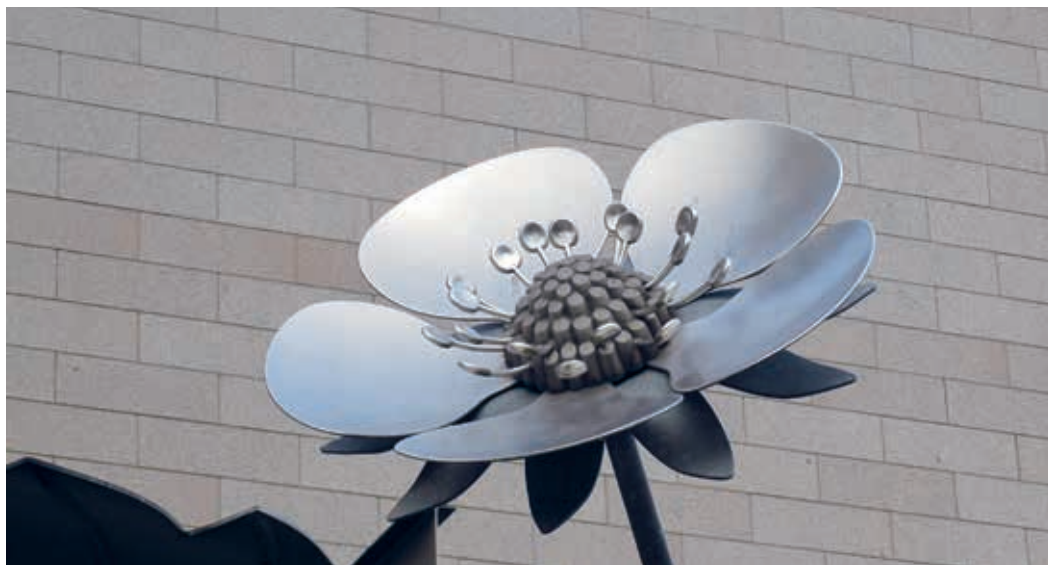
Lapsen oikeudet

Eduskunnan oikeusasiamiehen ja lapsiasiavaltuutetun katsotaan yhdessä muodostavan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisen kansallisen valvonnan. Oikeusasiamies valvoo lapsen oikeuksien toteutumista tekemällä tarkastuksia ja ratkaisemalla lapsiin liittyviä kanteluasioita.

Salainen tiedonhankinta

Oikeusasiamies valvoo rikosten tutkimassa, estämisessä ja paljastamisessa käytettävää salaista tiedonhankintaa. Salaisia tiedonhankintakeinoja ovat esimerkiksi telekuuntelu ja -valvonta, tekninen kuuntelu ja katselu sekä peitetoiminta ja valeosto. Keinoja käytetään niiden kohteilta salassa.

Poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos ja puolustusvoimat antavat oikeusasiamiehelle vuosittain kertomukset salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä.

YHTEYSTIEDOT

POSTIOSOITE

Eduskunnan oikeusasiamies
00102 Eduskunta

PUHELIN

09 4321 (vaihde)

SÄHKÖPOSTI

oikeusasiamies@eduskunta.fi

SUOJATTU SÄHKÖPOSTI

Suojattua yhteyttä on syytä käyttää, kun lähettää aineistoa, joka sisältää salassa pidettäviä tai muuten arkaluontoisia asioita.

SUOJATTU SÄHKÖPOSTI:

<https://turvaposti.eduskunta.fi>

VASTAANOTTAJA:

oikeusasiamies@eduskunta.fi

KÄYNTIOSOITE

Oikeusasiamiehen kanslia
Arkadiankatu 3, Helsinki

*(Eduskunnan lisärakennus
Pikkuparlamentti)*

Avoinna ma–pe klo 9–16

FAKSI

09 432 2268

VERKKOSIVUT

www.oikeusasiamies.fi

ASIAKASPALVELU

Keskustelu mahdollisesta kantelusta:
puh. 09 4321

Tiedustelut kantelun käsittelyn vaiheesta:
kirjaamo, puh. 09 432 3381

VALOKUVAT

KANSI, SIVU 12

Jukka Lehtisen veistos »Oma maa mansikka», joka on Pikkuparlamentin edustalla. KUVAAJA: Pertti Nisonen

SIVU 2

KUVAAJA: Mikko Mäntyniemi

SIVU 5

KUVAAJA: Hanne Salonen / Eduskunta

SIVU 14

KUVAAJA: Virpi Salminen / Oikeusasiamiehen kanslia

